

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Білоцерківський національний аграрний університет
Кафедра нормальної та патологічної фізіології тварин

ДОКЛІНІЧНА ПІДГОТОВКА
З ОСНОВАМИ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ
(навчальний посібник для студентів факультету ветеринарної медицини)

Біла Церква - 2025

УДК 636:612 (07)

Затверджено науково-методичною
комісією факультету ветеринарної
медицини (протокол № 7 від
03.07.2025 р.)

Укладачі: В.І. Козій, С.С. Шмаюн, О.А. Порошинська, К.Є. Лук'яненко

Доклінічна підготовка з основами сестринської справи: навчальний
посібник / В.І. Козій, С.С. Шмаюн, О.А. Порошинська, К.Є. Лук'яненко.
Біла Церква, 2025. 119 с.

Посібник містить теоретичний матеріал та практичні завдання, які
допоможуть студентам розвинути навички догляду та годівлі різних видів тварин,
догляду за хворими тваринами, контролю їхнього фізіологічного стану та основ
інших аспектів ветеринарної допомоги.

Рецензенти: Слівінська Л.Г., доктор вет. наук, професор
Ільніцький М.Г., доктор вет. наук, професор
Піддубняк О.В., канд. вет. наук, доцент

© БНАУ, 2025

ЗМІСТ

Вступ	5
1. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану великої рогатої худоби	6
1.1. Загальні правила ознайомлення з твариною	6
1.2. Основні правила догляду та годівлі великої рогатої худоби	7
1.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій великої рогатої худоби	8
2. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану дрібної рогатої худоби	10
2.1. Загальні правила ознайомлення з твариною	10
2.2. Основні правила догляду та годівлі дрібної рогатої худоби	10
2.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій дрібної рогатої худоби	12
3. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану коней	14
3.1. Загальні правила ознайомлення з твариною	14
3.2. Основні правила догляду та годівлі коней	15
3.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій у коней	16
4. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану свиней	17
4.1. Загальні правила ознайомлення зі свинею	17
4.2. Основні правила догляду та годівлі свиней	18
4.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій у свиней	20
5. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану собак	21
5.1. Загальні правила ознайомлення з твариною	21
5.2. Основні правила догляду та годівлі собак	22
5.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій у собак	24
6. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану котів	25
6.1. Загальні правила ознайомлення з твариною	25
6.2. Основні правила догляду та годівлі котів	26
6.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій у котів	28
6.4. Ситуаційні завдання та питання до розділів 1-6	29
7. Особливості догляду, годівлі та дослідження фізіологічного стану птиці та екзотичних тварин	31

7.1. Загальні правила ознайомлення з птицею та екзотичними тваринами	31
7.2. Загальні принципи догляду та годівлі птиці та екзотичних тварин	32
7.3. Загальний огляд та дослідження основних фізіологічних функцій у птиці та екзотичних тварин	33
7.4. Ситуаційні завдання та контрольні запитання до розділу 7	35
8. Сестринська справа у ветеринарній медицині	37
8.1. Особливості поведінки хворих тварин	37
8.2. Особливості техніки фіксації хворих тварин	39
8.3. Особливості годівлі хворих тварин	40
8.4. Особливості утримання хворих тварин	42
8.5. Оцінка фізіологічного стану хворих тварин	45
8.6. Асистування при проведенні лікувальних заходів у тварин	47
8.7. Ситуаційні завдання і питання до розділу 8	48
9. Навчальна практика з доклінічної підготовки	50
9.1. Загальні правила та вимоги до проведення доклінічної практики (оцінка умов утримання та годівлі, фізіологічного стану та рівня добробуту тварин)	50
9.2. Протоколи з доклінічної практики	51
9.3. Щоденник з доклінічної практики	76
10. Навчальна практика з основ сестринської справи	80
10.1. Теми рефератів (есе) або презентацій	81
11. Правила техніки безпеки і біобезпеки	82
ДОДАТКИ	83
Додаток А Відповіді на ситуаційні завдання і запитання до розділів 1-6	84
Додаток Б Відповіді на ситуаційні завдання і запитання до розділу 7	87
Додаток В Відповіді на ситуаційні завдання і запитання до розділу 8	90
Додаток Г Настанова для керівників навчальної практики студентів з доклінічної підготовки та основ сестринської справи	94
Додаток Д Контрольні запитання для перевірки засвоєння керівником бази практики Настанови щодо проходження практики студентами ветеринарної медицини	111
Додаток Е Контрольні запитання для студентів як допуск до проходження практики	114
Список рекомендованої літератури	118

ВСТУП

Сучасна ветеринарна медицина вимагає не лише глибоких теоретичних знань, а й високого рівня практичної підготовки. Одним із ключових етапів у формуванні професійних навичок майбутніх ветеринарних лікарів є доклінічна підготовка з основами сестринської справи. Цей навчальний посібник спрямований на формування базових компетенцій студентів у догляді за тваринами, проведенні лікувальних процедур, асистуванні ветеринарному лікарю, а також дотриманні гігієнічних та санітарних норм при роботі з тваринами.

Доклінічна підготовка з основами сестринської справи має на меті забезпечити студентів необхідними знаннями та вміннями для ефективної роботи у ветеринарних клініках, лабораторіях та на фермах. Посібник містить теоретичний матеріал, методичні рекомендації та практичні завдання, які допоможуть студентам розвинути навички фіксації тварин, введення лікарських препаратів, догляду за хворими тваринами, контролю їхнього фізіологічного стану та інших аспектів ветеринарної допомоги.

Важливою складовою доклінічної підготовки є розвиток відповідальності, уваги до деталей та гуманного ставлення до тварин. Майбутній ветеринарний лікар повинен не лише володіти технічними навичками, а й розуміти потреби та стан тварини, забезпечуючи їй якісний догляд та лікування.

Цей навчальний посібник призначений для студентів факультету ветеринарної медицини та є основою для подальшого опанування клінічних дисциплін. Він буде корисним не лише у процесі навчання, а й у майбутній професійній діяльності, допомагаючи студентам закласти фундамент для успішної кар'єри у сфері ветеринарної медицини.

Головним завданням доклінічної підготовки є ознайомлення студента з загальними правилами догляду, умовами утримання, годівлі та напування різних видів тварин.

Засвоєння відповідних практичних навиків студентом проводиться, як правило, під час 1-3 року навчання.

Щонайменше 50% доклінічної підготовки проводиться під керівництвом викладачів та обслуговуючого персоналу університету під час чергування і роботи з тваринами студентів в навчальному господарстві, віварії та навчальному ветеринарному шпиталі.

До 50% доклінічної підготовки (проведення досліджень і заповнення протоколів) студенти можуть проводити за межами університету – у клініках, фермах чи інших закладах, де є тварини (зоопарки, конезаводи, притулки для тварин тощо) куди вони мають доступ і в наявності є досвідчений персонал, який готовий допомогти і належно контролювати виконання правил техніки безпеки і біобезпеки. В таких випадках до протоколів додаються відповідні фотоматеріали.

Студент допускається до практичної роботи з тваринами за наступних умов:

- відвідання семінару-інструктажу з доклінічної підготовки (правила роботи з тваринами і заповнення протоколів);
- заОдовільний стан здоров'я студента;

- ознайомлення з правилами біобезпеки та техніки безпеки;
- ознайомлення з правилами використання спецодягу;
- ознайомлення з правилами догляду (прибирання, годівлі, напування, фіксації, вигулу тощо) за тваринами відповідного виду;

Реєстрація засвоєння знань та практичних навиків студентом проводиться у вигляді заповнення протоколів та щоденника, що входять до складу навчального посібника.

1. ОСОБЛИВОСТІ ДОГЛЯДУ, ГОДІВЛІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

1.1. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ТВАРИНОЮ

1. Підготовка перед контактом із твариною

Надіти спеціальний одяг: комбінезон, чоботи, рукавички (за необхідності).

Зняти предмети, які можуть створити шум або спровокувати тварину (гучні аксесуари, шарфи, прикраси).

Дотримуватися правил гігієни перед і після контакту з тваринами.

2. Правильний підхід до тварини

Підходити до корови чи бика збоку, у полі її зору, не наближатися різко ззаду або спереду.

Говорити спокійним голосом, не робити різких рухів, не кричати.

Не проявляти агресію, не бити тварину та не намагатися змусити її рухатися силою.

3. Контакт і фіксація тварини

Перед дотиком дати можливість тварині вас побачити та понюхати.

Під час маніпуляцій (огляду, догляду, лікування) використовувати безпечні методи фіксації (мотузки, фіксатори для голови, бокси для фіксації).

Фіксацію має проводити досвідчений спеціаліст або під його наглядом.

4. Безпека при роботі з ВРХ

Уникати роботи з переляканими чи агресивними тваринами без належної підготовки.

Не стояти близько до задньої частини корови (може вдарити задніми кінцівками).

Під час роботи з биком проявляти максимальну обережність, використовувати засоби контролю.

Не залишатися наодинці з тваринами у закритих приміщеннях.

5. Дотримання етичних принципів

Ставитися до тварин з повагою та враховувати їхній добробут.

Не спричиняти зайвого стресу або болю під час огляду та маніпуляцій.

Дотримуватися принципів біоетики та захисту тварин у ветеринарній практиці.

1.2. ОСНОВНІ ПРАВИЛА ДОГЛЯДУ ТА ГОДІВЛІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Догляд та правильна годівля великої рогатої худоби (ВРХ) є основою її здоров'я, продуктивності та благополуччя. Дотримання основних ветеринарно-санітарних норм допомагає запобігти захворюванням, покращити надої молока та сприяти швидкому росту молодняку.

Догляд за великою рогатою худобою

Умови утримання

- Приміщення (корівники, телятники) повинні бути чистими, сухими та добре вентилятованими.
- Температурний режим має бути комфортним: взимку не нижче -5°C , влітку забезпечення тіні та доступу до свіжого повітря.
- Освітлення повинно бути природним або штучним (не менше 8-10 годин світла на добу).
- Регулярне прибирання гною та заміна підстилки (солома, тирса) мінімум раз на день.
- Уникнення скупченості тварин — на одну дорослу корову рекомендується не менше 6-8 м² площі.

Гігієна та здоров'я

- Щоденний огляд худоби на наявність ран, набряків, ознак хвороб.
- Очищення шкіри від бруду, особливо в літній період (купання або обтирання вологою губкою).
- Контроль за паразитами (кліщі, воші, глисти) та вакцинація відповідно до ветеринарного графіка.
- Регулярне доїння (2-3 рази на день) корів, дотримуючись чистоти вимені та апаратури.

Годівля великої рогатої худоби

Правильне харчування забезпечує ріст, розвиток та високу продуктивність тварин. Годівля ВРХ залежить від віку, фізіологічного стану (лактація, відгодівля, запуск) та сезону.

Основні компоненти раціону

Грубі корми (сіно, солома, сінаж) — забезпечують клітковину та стимулюють травлення.

Соковиті корми (трава, силос, коренеплоди) — багаті на вітаміни та мінерали.

Концентровані корми (дєрть, комбїкорм, висївки) — підвищують енергетичну цінність раціону.

Мінеральні добавки (сіль-лизунець, крейда, фосфати) — підтримують кісткову систему та метаболізм.

Вода — необмежений доступ до чистої питної води (доросла корова випиває 30-60 л на добу).

Норми та режим годівлі

- Дорослі корови: годування 2-3 рази на день, у зимовий період раціон більш концентрований.
- Молочні корови: отримують більше енергетичних кормів (зерно, висівки) та соковитих кормів для високої продуктивності.
- Бики на відгодівлі: корм з високим вмістом білка та концентратів (люцерна, комбікорми, макуха) для нарощування маси.
- Телята: перші 3 місяці основою раціону є молоко, потім вводять сіно, концентрати та спеціальні підкормки.
- Перехід на літній раціон (пасовище) має бути поступовим, щоб уникнути розладів травлення.

Додаткові правила догляду та годівлі

- Годівля має бути збалансованою – недоїдання або перегодовування може призвести до хвороб.
- Корм має бути свіжим та якісним, без плісняви чи сторонніх домішок.
- Випас проводиться на екологічно чистих луках, без токсичних рослин та забруднень.
- Регулярний контроль за вагою та станом тварини – різке схуднення чи ожиріння вказують на проблеми у раціоні.
- Забезпечення комфортних умов у стійлах та на пасовищах, щоб уникнути стресу тварин.
- Дотримання цих правил гарантує здоров'я та високу продуктивність великої рогатої худоби, зменшує ризик захворювань та сприяє ефективному веденню тваринництва.

1.3. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Загальний клінічний огляд великої рогатої худоби (ВРХ) є важливою складовою ветеринарної діагностики. Він дозволяє оцінити загальний стан тварини, виявити можливі патології та визначити подальші діагностичні заходи.

1. Загальний огляд тварини

Спостереження за тваринами в стані спокою

Перед безпосереднім оглядом тварини важливо оцінити її поведінку та загальний стан:

- Положення тіла (стояче, лежаче, неприродні пози).
- Активність та реакція на подразники (апатія, агресія, пригнічення).
- Рухи та хода (координація, кульгавість, напруженість м'язів).
- Дихання (нормальне, прискорене, утруднене).
- Зовнішній вигляд шкіри та шерсті (чистота, блиск, наявність ран, дерматитів).

Огляд окремих частин тіла

- Очі – ясність рогівки, наявність виділень.
- Ніздрі – наявність виділень, колір слизових оболонок.

- Ротова порожнина – стан зубів, ясен, слизової оболонки, запах із рота.
- Вуха – симетричність, наявність виділень.
- Роги та копита – стан рогового покриву, наявність тріщин або наростів.
- Вим'я (у корів) – рівномірність розвитку, наявність порушень.

2. Оцінка основних фізіологічних функцій

Вимірювання температури тіла

Норма для ВРХ: 37,5–39,5°C

Вимірювання проводиться ректально за допомогою ветеринарного термометра.

Відхилення можуть свідчити про запальні процеси, інфекції або порушення терморегуляції.

Оцінка частоти серцевих скорочень (ЧСС)

Норма для ВРХ: 50–80 ударів/хв

Пальпація проводиться в області лівої грудної клітки за ліктьовим суглобом.

Прискорений пульс може свідчити про стрес, гарячку або проблеми із серцем.

Дослідження дихання

Норма для ВРХ: 15–35 вдихів/хв

Спостереження за рухами грудної клітки.

Утруднене, часте або гучне дихання може вказувати на хвороби легень або серцево-судинні патології.

Оцінка стану слизових оболонок

Колір слизових оболонок (ясна, кон'юнктива, носова порожнина) повинен бути блідо-рожевим.

Блідість – ознака анемії або крововтрати, жовтуватість – порушення роботи печінки.

Вологість слизових оболонок – слизові оболонки мають бути помірно вологими.

Дослідження сечовиділення (частота, колір сечі)

Норма частоти сечовипускання: 4-6 разів на день.

Колір сечі має бути від слабко до помірно жовтого.

Зміна кольору сечі може вказувати на проблеми з сечовою системою.

Дослідження дефекації (частота, консистенція фекалій)

Частота дефекації - 8-12 разів на добу.

Норма: рівномірний, без неперетравлених залишків корму.

Рідкий або надто твердий кал може бути ознакою кишкових розладів або неправильної годівлі.

2. ОСОБЛИВОСТІ ДОГЛЯДУ, ГОДІВЛІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ДРІБНОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ (вівці, кози)

2.1. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ТВАРИНОЮ

1. Підготовка перед контактом із твариною

Перед початком роботи з вівцями та козами необхідно оцінити їхній стан і навколишнє середовище. Важливо:

- Одягати зручний одяг і взуття, що не сковує рухів та легко чиститься.
- Переконаватися, що руки чисті й не мають різких запахів (наприклад, парфумів або хімічних речовин).
- Уникати гучних звуків та різких рухів, оскільки дрібна рогата худоба чутлива до стресу.
- Перевірити, чи немає хворих, агресивних або надто збуджених тварин у групі.

2. Правильний підхід до тварини

- Підходити до тварини слід спокійно, з боку, щоб вона бачила людину.
- Уникати прямого фронтального підходу, що може сприйматися як загроза.
- Говорити спокійним голосом, щоб тварина звикла до присутності людини.
- Не робити різких рухів і не махати руками.

3. Контакт і фіксація тварини

- Перший контакт рекомендується починати з легкого дотику до шиї або плеча.
- Для фіксації використовують методи захоплення за підборіддя, загривок або хвіст залежно від ситуації.
- Вівці зазвичай утримують, охоплюючи їхню голову або використовуючи спеціальні фіксатори.
- Кіз зазвичай фіксують, підтримуючи за роги (якщо вони є) або м'яко притримуючи голову та шию.

4. Безпека при роботі з дрібною рогатою худобою

- Завжди залишати шлях для відступу у разі несподіваної реакції тварини.
- Уникати стояти прямо перед твариною або позаду неї без контролю.
- Використовувати допоміжні засоби для фіксації, якщо тварина збуджена або неспокійна.
- Працювати в парі, якщо потрібно утримати велику або активну тварину.

5. Дотримання етичних принципів

Ставитися до тварин з повагою та враховувати їхній добробут.

Не спричиняти зайвого стресу або болю під час огляду та маніпуляцій.

Дотримуватися принципів біоетики та захисту тварин у ветеринарній практиці.

2.2. ОСНОВНІ ПРАВИЛА ДОГЛЯДУ ТА ГОДІВЛІ ДРІБНОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Догляд за дрібною рогатою худобою

Умови утримання

Для забезпечення здоров'я та продуктивності овець і кіз необхідно створити відповідні умови утримання:

- Приміщення повинно бути сухим, добре вентиляваним, без протягів, але захищеним від різких змін температури.
- Температурний режим – оптимальна температура вівчарень і козярень узимку не повинна опускатися нижче +5°C, а влітку не перевищувати +25°C.
- Освітлення – природне та штучне, з урахуванням потреб тварин (оптимальний світловий день – 12-14 годин).
- Підстилка – використовується суха солома, тирса або торф, які регулярно змінюються для підтримання чистоти.
- Випас та моціон – регулярний вигул сприяє здоров'ю та нормальному обміну речовин.

Гігієна та здоров'я

- Регулярне очищення приміщень та інвентарю для запобігання розвитку патогенних мікроорганізмів.
- Щоденний огляд тварин для виявлення ознак хвороб (втрата апетиту, млявість, зміни в поведінці).
- Догляд за копитами: регулярне підрізання (кожні 4-6 тижнів) для профілактики кульгавості.
- Вакцинація та протипаразитарні заходи відповідно до ветеринарного плану.
- Догляд за вовною (у овець) – періодична стрижка (зазвичай 1-2 рази на рік).

Годівля дрібної рогатої худоби

Основні компоненти раціону

Раціон овець і кіз повинен бути збалансованим та включати:

- Грубі корми – сіно, солома, зелені корми (основа раціону).
- Концентровані корми – зерно, комбікорми, макуха (для продуктивних тварин).
- Соковиті корми – коренеплоди (морква, буряк), силос, гарбузи.
- Мінеральні добавки – сіль-лізунець, крейда, кісткове борошно для поповнення мікроелементів.
- Вода – свіжа та чиста, у вільному доступі.

Норми та режим годівлі

- Кількість годівель – 2-3 рази на день у стійловий період, а під час випасу – основа раціону трава.
- Годівля за віковими та фізіологічними потребами (вагітні, лактуючі, молодняк мають спеціальні норми).
- Необхідно уникати різкої зміни корму – перехід на новий раціон здійснюють поступово протягом 7-10 днів.

Додаткові правила догляду та годівлі

- Попередження стресу – уникати різких змін у режимі утримання, перевезення або годівлі, що можуть спричинити зниження продуктивності та ослаблення імунітету.
- Сезонні особливості утримання – взимку забезпечувати додаткове утеплення приміщень, а влітку – доступ до тіні та свіжої води.
- Правильне випасання – забезпечувати чергування пасовищ, щоб уникнути виснаження рослинності та запобігти паразитарним захворюванням.
- Профілактика захворювань – обов’язкове дотримання графіка вакцинацій, регулярна дегельмінтизація, перевірка стану зубів і копит.
- Моніторинг стану тварин – постійне спостереження за поведінкою, змінами у споживанні кормів, станом шерсті та загальним самопочуттям.
- Контроль за якістю корму – недопустиме згодовування пліснявих чи зіпсованих кормів.

2.3. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ ДРІБНОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Загальний огляд тварини

Загальний огляд є першим етапом дослідження фізіологічного стану тварини. Він дозволяє оцінити загальний вигляд, поведінку, стан шкірного покриву, м’язової маси та постави.

Спостереження за тваринами в стані спокою

Перед початком огляду необхідно спостерігати за твариною без зовнішнього втручання:

- Поведінка – активність, зацікавленість у навколишньому середовищі, реакція на людей та інших тварин.
- Поза – правильна постава, симетричність тіла, відсутність кульгавості або напруженості м’язів.
- Рівень активності – нормальна рухливість або ознаки млявості, апатії.

Огляд окремих частин тіла

Огляд проводиться в певній послідовності:

- Шкіра та шерсть – звертають увагу та блиск та рівномірність шерстяного покриву, на наявність пошкоджень, паразитів, ознак виснаження або зневоднення.
- Очі – ясні, без виділень, рівномірно розміщені в очних западинах.
- Вуха – чисті, без виділень, симетричні.
- Рот і зуби – відсутність виразок, колір ясен.
- Копита – стан рогового шару, наявність тріщин або ознак гниття.

2. Оцінка основних фізіологічних функцій

2.1. Вимірювання температури тіла

Температура вимірюється ректально за допомогою ветеринарного термометра.

Норма: 38,5–40,0°C.

Підвищення може свідчити про запальний процес або інфекцію.

Зниження – про загальне виснаження, інтоксикацію або переохолодження.

2.2. Оцінка частоти серцевих скорочень

ЧСС визначається за допомогою пальпації артерії (зазвичай на внутрішній стороні стегна).

Норма: 70–90 уд./хв у овець, 70–80 уд./хв у кіз.

Прискорене серцебиття (тахікардія) може бути ознакою стресу, лихоманки, зневоднення.

Сповільнене серцебиття (брадикардія) може свідчити про отруєння або порушення серцевої діяльності.

2.3. Дослідження дихання

Оцінюється частота, ритм та глибина дихання, а також наявність сторонніх звуків.

Норма: 15–30 вдихів за хвилину.

Прискорене дихання (тахіпное) може бути пов'язане зі стресом, гарячкою, легеневиими захворюваннями.

Затруднене або нерівномірне дихання свідчить про патологічні зміни в дихальній системі.

2.4. Оцінка стану слизових оболонок

Перевіряються очі, ясна, носові ходи, кон'юнктива:

Нормальний колір – блідо-рожевий.

Почервоніння може свідчити про запалення.

Жовтяничність – ознака проблем із печінкою.

Блідість – анемія або серцево-судинні розлади.

2.5. Дослідження сечовипускання (частота, колі сечі)

Норма: 2–5 разів на день.

Надмірне або утруднене сечовипускання може свідчити про захворювання нирок або сечового міхура.

Колір сечі: жовтуватий, прозорий (відхилення можуть вказувати на зневоднення, інфекції або порушення метаболізму).

2.6. Дослідження дефекації (частота, консистенція фекалій)

Частота дефекації: 2–6 разів на день.

Нормальні фекалії: щільні, округлі, темно-коричневі, без домішок.

Рідкі або водянисті фекалії можуть свідчити про діарею, інфекційні або харчові розлади.

Надмірно сухий кал – можливий ознака зневоднення або незбалансованого харчування.

3. ОСОБЛИВОСТІ ДОГЛЯДУ, ГОДІВЛІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ КОНЕЙ

3.1. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ТВАРИНОЮ

Робота з кіньми вимагає обережності, уважності та знань про їхню поведінку. Дотримання правил безпеки та правильного поводження допоможе уникнути травматизму та стресу як для тварини, так і для студента.

1. Підготовка перед контактом із конем

Надіти відповідний одяг: закрите взуття з жорсткою підошвою, зручний одяг без елементів, що можуть зачепитися.

Зняти гучні аксесуари (ланцюжки, дзвінки браслети) та не використовувати різкі запахи (парфуми, ароматизовані креми).

Перед контактом перевірити стан тварини (настрій, рівень спокою).

2. Правильний підхід до коня

- Підходити **збоку**, переважно з лівої сторони, оскільки більшість коней звикли до цього.
- Повідомляти про свою присутність голосом, не наближатися несподівано, не торкатися різко.
- Уникати підходу прямо спереду або ззаду – кінь може злякатися й зробити різкий рух або вдарити.

3. Контакт і фіксація тварини

- Перед дотиком дати можливість коневі понюхати вашу руку.
- Гладити спокійними рухами по шиї або плечу, уникаючи різких торкань голови чи крупа.
- Для фіксації використовувати недоуздок і повід, під керівництвом інструктора або ветеринарного лікаря.
- Не намотувати повід на руку – у разі різкого руху коня це може призвести до травми.

4. Безпека при роботі з конем

- Завжди зберігати спокій – кінь добре відчуває емоційний стан людини.
- Не стояти безпосередньо позаду коня, оскільки він може вдарити задніми копитами.
- Не робити різких рухів, не кричати та не створювати несподіваних звуків.
- Не вставати близько до передніх ніг – кінь може раптово зробити крок і штовхнути людину.

5. Дотримання етичних принципів

- Поводитися з конем спокійно, без насильства та агресії.
- Не змушувати тварину до дій, які викликають у неї страх або біль.
- Дотримуватися принципів добробуту тварин і гуманного поводження у ветеринарній практиці.

3.2. ОСНОВНІ ПРАВИЛА ДОГЛЯДУ ТА ГОДІВЛІ КОНЕЙ

Коні потребують особливого догляду та правильної годівлі для підтримання здоров'я, продуктивності та гарного самопочуття. Дотримання основних ветеринарно-санітарних норм запобігає захворюванням і сприяє ефективному утриманню цих тварин.

Догляд за кіньми

Умови утримання

- Приміщення (стайні) мають бути чистими, сухими та добре вентильованими (без протягів).
- Температурний режим: оптимальна температура в стайні – від +5°C до +15°C.
- Очищення денників: гній прибирається щодня, підстилка (солома, тирса) змінюється регулярно.
- Площа денника: для коня має бути не менше 3×3 м, для лошат – більше.
- Доступ до вигулу: коні потребують щоденного руху на свіжому повітрі, що важливо для здоров'я суглобів і травлення.

Догляд за шерстю, копитами та зубами

- Щоденне чищення шерсті (щіткою та гребінцем) для видалення бруду, пилу та стимуляції кровообігу.
- Очищення копит перед і після тренувань або вигулу – видалення бруду, каміння, перевірка наявності тріщин чи поранень.
- Купання – проводиться в теплу пору року за потребою, взимку – обтирання вологою губкою.
- ***Фізичне навантаження***
- Коням необхідний щоденний рух – прогулянки, робота на корді, тренування під сідлом.
- Перевантаження або різке збільшення навантажень можуть спричинити міозити, артрити, кульгавість.

Годівля коней

Правильна годівля впливає на витривалість, здоров'я та робочу продуктивність тварини.

Основні компоненти раціону

Грубі корми (сіно, солома) – основа раціону (50-80%), підтримують травлення.

Соковиті корми (трава, овочі, фрукти, коренеплоди) – джерело вітамінів і мінералів.

Концентрати (овес, ячмінь, висівки, комбікорми) – забезпечують енергію.

Мінеральні добавки (сіль-лизунець, кальцій, фосфор) – необхідні для здоров'я кісток.

Вода – необмежений доступ до чистої води (коні випивають 40-60 л на добу).

Норми та режим годівлі

- Годувати коней 3-4 рази на день (особливо тих, що працюють під сідлом).
- Дотримуватися режиму годівлі, давати корм у один і той самий час.
- Сіно – основа раціону, приблизна потреба 1,5-2% від ваги тіла коня на добу.
- Концентрати давати після основного прийому сіна, щоб уникнути розвитку колік (порушення травлення).
- Не годувати коня відразу після фізичних навантажень – слід зачекати 30-60 хвилин.

Додаткові правила догляду та годівлі

- Своєчасно проводити дегельмінтизацію та вакцинацію.
- Контролювати вагу та стан коня – худоба чи ожиріння свідчать про неправильний раціон.
- Забезпечувати безпечні умови утримання, уникати слизьких поверхонь у стайні.
- Не різко змінювати раціон, новий корм вводити поступово.
- Не допускати переїдання концентрованих кормів – це може спричинити заворот кишок або ламініт.

Дотримання цих правил забезпечить здоров'я та гарне самопочуття коней, а також підвищить їхню працездатність і тривалість життя.

3.3. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ У КОНЕЙ

Загальне клінічне обстеження коней є важливою частиною ветеринарної діагностики. Воно дозволяє оцінити стан здоров'я тварини, виявити можливі відхилення та визначити необхідність додаткових досліджень.

1. Загальний огляд коня

Спостереження за твариною в звичних для неї умовах

Перед безпосереднім оглядом необхідно оцінити:

- Загальний стан (бадьорість, активність, реакція на подразники).
- Поведінку (агресія, апатія, занепокоєння, сонливість).
- Ходу та рухи (кульгавість, координація, напруженість м'язів).
- Стан шерсті та шкіри (блиск, наявність лущення, паразитів, пошкоджень).

Огляд окремих частин тіла

- Очі – ясність, відсутність виділень.
- Ніздрі – колір слизової оболонки, відсутність виділень.
- Ротова порожнина – стан зубів, ясен, запах із рота.
- Вуха – положення, симетричність, реакція на звуки.
- Кінцівки та копита – форма, наявність тріщин, кульгавість.
- Грива і хвіст – густота, блиск, відсутність облісіння.

2. Оцінка основних фізіологічних функцій

Вимірювання температури тіла

Норма для коней: 37,5–38,5°C
Вимірюється ректально за допомогою ветеринарного термометра.
Підвищення температури може вказувати на інфекції, запальні процеси або стрес.

Частота серцевих скорочень (ЧСС, пульс)

Норма для коней у спокої: 28–44 уд./хв
Вимірюється пальпацією артерії (нижня щелепова).
Збільшення ЧСС може свідчити про біль, стрес або лихоманку.

Частота дихання (ЧД)

Норма для коней у спокої: 8–16 вдихів/хв
Оцінюється спостереженням за рухами грудної клітки.
Прискорене або ускладнене дихання може свідчити про захворювання легень, біль, стрес.

Оцінка стану слизових оболонок

Колір слизових оболонок (ясна, кон'юнктива, носова порожнина): в нормі - блідо-рожевий

Блідість – ознака анемії, жовтяничний відтінок – проблеми з печінкою, почервоніння – запалення.

Дослідження сечовиділення (частота, колір сечі)

Норма частоти сечовипускання: 5-7 разів на день.
Зміна кольору, консистенції або запаху сечі може вказувати на хвороби нирок чи сечовивідних шляхів.

Дослідження дефекації (частота, консистенція)

Норма: добре сформовані, рівномірні випорожнення
Рідкі або тверді фекалії можуть бути ознакою кишкових проблем.

4. ОСОБЛИВОСТІ ДОГЛЯДУ, ГОДІВЛІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗІОЛОГІЧНОГО СТАНУ СВИНЕЙ

4.1. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ТВАРИНОЮ

Свині – інтелектуальні та соціальні тварини, які можуть бути як спокійними, так і непередбачуваними. Дотримання правил поведінки та безпеки допоможе студентам уникнути стресу та травматизму під час роботи з цими тваринами.

1. Підготовка перед контактом зі свинею

- Надіти спеціальний одяг (комбінезон, гумові чоботи) для роботи в свинарнику.
- Не використовувати сильні парфуми або гучні аксесуари, які можуть злякати тварин.
- Дотримуватися правил гігієни: мити руки до і після контакту зі свинями.

2. Правильний підхід до свині

- Підходити до тварини повільно, не робити різких рухів.
- Говорити спокійним голосом, не створювати гучних звуків, оскільки свині мають чутливий слух і можуть злякатися.
- Підходити **збоку або спереду**, уникаючи прямого підходу ззаду, щоб уникнути раптових рухів тварини.
- Дати можливість свині вас понюхати, щоб вона звикла до вашої присутності.

3. Контакт і фіксація тварини

- Якщо необхідно оглянути або провести маніпуляцію, використовувати спеціальні засоби фіксації (петлі, щити, бокси).
- Для роботи з великими свинями важливо мати **двох і більше осіб**, щоб забезпечити контроль над твариною.
- Молоді поросята можуть фіксуватися вручну, підтримуючи їх за грудну клітку та задні кінцівки.
- Не намагатися силоміць піднімати або перевертати велику свиню без спеціальних пристроїв.

4. Безпека при роботі зі свинями

- **Остерігатися укусів** – свині мають сильні щелепи та можуть вкусити у разі стресу або агресії.
- Не стояти в **безпосередній близькості перед великим кнуром або свиноматкою з поросятами**, оскільки вони можуть проявляти захисну поведінку.
- Уникати затиснутих просторів, де свиня може вас притиснути до стіни або перегородки.
- При роботі у групах свиней завжди мати шлях для відступу.
- Дотримуватися санітарних норм, оскільки свині можуть бути переносниками зоонозних захворювань.

5. Дотримання етичних принципів

- Ставитися до тварин гуманно, уникати жорстокого поводження та стресу.
- Дотримуватися принципів благополуччя тварин (забезпечення комфорту, доступу до їжі та води).
- Використовувати лише безпечні та перевірені методи роботи зі свинями.

4.2. ОСНОВНІ ПРАВИЛА ДОГЛЯДУ ТА ГОДІВЛІ СВИНЕЙ

Свині є цінними сільськогосподарськими тваринами, яких утримують для отримання м'яса, сала та шкіри. Правильний догляд і збалансоване харчування забезпечують їхній швидкий ріст, високу продуктивність і здоров'я.

Умови утримання

- Приміщення (свинарники) мають бути чистими, сухими, без протягів і з гарною вентиляцією.
- Температурний режим:
 - поросята до 2-х тижнів – +28...+30°C
 - поросята після відлучення – +22...+24°C
 - дорослі свині – +10...+20°C

- Освітлення: для лактуючих свиноматок і молодняка – до 16 годин світла на добу, для дорослих тварин – до 12 годин.

- Щоденне очищення приміщення від гною та забруднень, регулярна дезінфекція.

- Підлога: частково щілинна або з ухилом для стоку рідких відходів.

Гігієна та здоров'я

- Регулярний огляд тварин на наявність ран, хвороб чи паразитів.

- Чистка шкіри від бруду, використання підстилки (солома, тирса) для комфорту.

- Обрізка ікол у поросят для запобігання травмуванню свиноматки під час годування.

- Профілактика хвороб – вакцинація, дегельмінтизація, контроль за якістю кормів.

- Профілактика стресу – не допускати різких змін температури, перегодовування або скученості тварин.

Годівля свиней

Годівля свиней має бути збалансованою і залежить від віку, фізіологічного стану та напрямку продуктивності (відгодівля, розведення).

Основні компоненти раціону

Зернові корми (ячмінь, кукурудза, пшениця) – основне джерело енергії. Білкові корми (горох, соєвий або соняшниковий шрот, рибне або м'ясо-кісткове борошно) – для росту м'язової маси.

Соковиті корми (овочі, коренеплоди – буряк, морква, гарбуз) – джерело вітамінів.

Зелені корми (люцерна, конюшина, кропива) – підвищують засвоюваність кормів.

Мінеральні добавки (сіль, крейда, кісткове борошно) – зміцнюють кістки.

В промислових господарствах можуть використовуватися лише концентровані кормосуміші.

Вода – необмежений доступ до чистої води (свиня випиває 5-10 л на добу).

Норми та режим годівлі

- Поросята-сисуні (до 2 місяців) – молоко свиноматки + прикорм з 5-7 дня (розмочені концентрати).

- Відлучені поросята (2-4 місяці) – 4-5 разів на день, 1,5-2 кг корму на голову.

- Свині на відгодівлі (4-6 місяців) – 3-4 рази на день, 2,5-3,5 кг корму на голову.

- Дорослі свині – 2-3 рази на день, 3-4 кг корму.

- Свиноматки (під час лактації) – 4-5 разів на день, підвищена кількість білкових і вітамінних добавок.

- Кнури – збалансований раціон з підвищеним вмістом білка перед паруванням.

Додаткові правила догляду та годівлі

- Уникати переїдання – надмірна вага погіршує відтворювальну здатність і якість м'яса.
 - Не давати зіпсовані або забруднені корми – це може спричинити отруєння.
 - Перехід на новий раціон здійснювати поступово – різкі зміни корму викликають розлади травлення.
 - Забезпечувати достатню площу для руху – надмірна скученість призводить до агресії та канібалізму.
 - Контролювати стан здоров'я – своєчасно проводити вакцинацію та обробку від паразитів.
- Дотримання цих правил допоможе забезпечити здоров'я, високу продуктивність та гарне самопочуття свиней.

4.3. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ У СВИНЕЙ

Загальний клінічний огляд свиней є важливим етапом ветеринарного обстеження, який дозволяє оцінити стан здоров'я тварини, виявити можливі патології та визначити необхідність додаткових діагностичних заходів.

Загальний огляд свині

Спостереження за твариною у звичних для неї умовах

Перед безпосереднім контактом слід оцінити:

- Загальний стан – активність, реакція на подразники, бадьорість або пригнічення.
- Поведінку – спокійна або збуджена, агресивність, відмова від руху, наявність свербіння.
- Ходу та рухи – координація, кульгавість, рівномірність рухів.
- Стан шкіри та щетини – колір, наявність висипів, пошкоджень, кірок, паразитів.
- Темперамент – чи тварина поводить себе спокійно або збуджено.

Огляд окремих частин тіла

- Очі – чисті, блискучі, без виділень.
- Ніздрі – вологі, без значних слизових або гнійних виділень.
- Ротова порожнина – стан зубів, ясен, язика, відсутність пошкоджень.
- Вуха – симетричні, без ран і паразитів.
- Кінцівки та копита – без ознак кульгавості, рівномірний розподіл ваги.
- Черевна стінка – безболісна при пальпації, без змін.
- Хвіст – активність рухів, відсутність обгризання чи інших ушкоджень.

Оцінка основних фізіологічних функцій

Вимірювання температури тіла

Норма для свиней: 38,0–39,5°C

Вимірюється ректально ветеринарним термометром.

Висока температура може свідчити про інфекційні або запальні захворювання.